

Catalans i Espanyols als camps de concentració nazis

Treball Recerca

Assignatura: Història

Professor: Jordi Cañameras

Alumne: Gemma Ramos

IES OLORDA, SANT FELIU DE LLOBREGAT

CATALANS ALS CAMPS DE CONCENTRACIÓ NAZIS

INDEX:

<i>Introducció</i>	pàgs. 2,3,4 i 5
<i>Els precedents: Que va ser la Republica?Quins eren els “rojos”</i>	pàgs. 6,7 i 8
<i>Que va ser el Nazisme?</i>	pàgs. 9 i 10
<i>Visita a l’Amical de Mauthausen, entrevistes personals</i>	pàgs. 11 a 17
<i>Resum Documental “El comboi dels 927”</i>	pàgs. 18 a 20
<i>Entrevista a Montse Armengou, periodista del programa “30 minuts”</i>	pàgs. 21 a 25
<i>Enquestes realitzades sobre coneixement</i>	pàgs. 25 a 34
<i>Vocabulari</i>	pàgs. 35 i 36
<i>Conclusió</i>	pàgs.37 i 38
<i>Bibliografia i fonts consultades</i>	pàgs. 39

CATALANS ALS CAMPS DE CONCENTRACIÓ NAZIS

INTRODUCCIÓ

1939, La guerra civil espanyola va entrar en una nova fase. A Catalunya l'esclat de tots els fronts va ser la senyal precursora de que se apropava el fi de la República. Visió d'aquesta derrota va ser al febrer, quan un grup humà es dirigeix cap a la frontera pirenaica. En pocs dies cinc-cents mil persones, fugen del terror fascista, i es refugien a França.

Tradicionalment país d'asil, França continua sent fidel a les exigències de les potències exteriors. El Govern Francès acorralat, amb les armes a la mà i amb la defensa antiaèria apuntant cap al sud per defensar-se de qualsevol eventualitat, es veu obligat a donar asil al primer èxode espanyol de considerable importància.

La apertura dels camps de concentració, (denominació oficial) destinats a albergar a els vençuts augmenta cada vegada més davant la ignomínia general.

La França oficial, propensa a la història col·lectiva no va creure que devia retenir l'imatge d'aquets milers de refugiats, aparcats darrera de les alambrades. Al entrar a l'història, els camps de concentració van desaparèixer.

Al febrer de 1939, la esperança de milers de refugiats es va convertir en un malson. La imatge de França, representava la llibertat, a la ment dels espanyols només cabia la seva trilogia "Llibertat, igualtat i fraternitat", la qual estava present en tots els esperits i el que va donar forces per continuar fins al final.

Els refugiats de seguida van aprendre que la pàtria dels drets humans del home i del ciutadà se havien de convertir en un infern dantesc. La desil·lusió i el rancor va créixer dins de les seves ànimes.

Encara avui els republicans espanyols segueixen sent "els oblidats de l'història". Desde 1940 fins 1945, milers de opositors polítics, entre ells "rojos" d'Espanya, "romanichels" (gitanos) nòmades, homosexuals i jueus, havien de ser deportats a Alemanya, on haurien d'estar en camps d'extermini.

Franca invaïda, es va jactar de haver col·laborat amb la Alemanya nazi. Per temor, covardia o convicció quan els vents van canviar, l'opinió, també ho va fer. La alliberació que va obrir les portes a les revenges personals, va enterrar les culpabilitats reals.

El retorn dels presoners, sobretot a els que van escapar a la deportació, marcats de per vida, va provocar una condemna unànime però sempre amb les precaucions habituals, a la fi de no comprometre a la Administració francesa ni als seus delators. Mediant una hàbil manipulació de dates i responsabilitats atribuïdes, a la ocupació de Vichy, el verdugo es convertia en víctima. La culpabilitat anava a desaparèixer a la polèmica que rodejava els camps de concentració nazis. Des de llavors un mant de silenci recobreix la existència dels camps i adquireix major pes, ja no hi ha excusa, ja no existien responsabilitats compartides ni culpabilitat exterior.

Si bé es cert que Franco no va conèixer els camps d'extermini, però si es cert que va veure sense emetre cap objecció sobre els mateixos.

Després de fer una última mirada a Espanya i abans de passar la frontera, en la que se havia instal·lat un formidable dispositiu de seguretat per acollir-los, anàvem a beures apilats com ramat, en les immediacions de la frontera, abans de la seva evacuació a els centres de allotjament o camps de concentració.

Però el seu calvari no només no havia començat. Internats durant mesos en unes condicions de higiene i de nutrició deplorables, havien de convertir-se en objecte de vexacions, de humiliació, de abusos on el seu principal objectiu era tornar-los a els seus botxins per adquirir una pitjor consideració que la de presoners de guerra.

En visperas de la Segona Guerra Mundial, el govern Francés canvia de actitud.

Els republicans són enviats a primera línia de combat i enfrontats al armament ultramodern dels exèrcits alemanys. Els que poden escapar del cercle alemany es fusionen amb la onada dels que fugen cap al sud. Alguns d'ells, caiguts en les xarxes de la policia francesa o de la Gestapo, són deportats a els camps de concentració, sobretot a Mauthausen, on la majoria trobarà, desgraciadament, la mort. Els altres s'organitzaran immediatament per continuar la lluita, units a la Resistència i als exèrcits aliats.

Per a ells la lluita contra el fascisme no havia començat el 3 de setembre del 1939, sinó el 18 de juliol de 1936.

Al 1940 Pétain, nomenat cap de govern Francés, signa l'amistat amb la Alemanya nazi. Implicats des de el començament amb hostilitats, aquests combatents, dotats d'una valentia exemplar, es situen en tots els fronts. Un cop lliberada França, aquests combatents de primera mà de la resistència francesa intentaran continuar amb els Aliats, en la lluita en l'interior de la península Ibèrica.

Al 1945, aquesta última il·lusió desapareix. La lluita per la llibertat de la liberació contra les dictadures fascistes, condemnades per la conferència de Postdam, es va aturar a els Pirineus.

En el repart de la postguerra, la República espanyola tenia poc pes; el dictador Franco apareix com única garantia de la pau social i sobretot, com un aliat potencial del bloc occidental.

A partir de 1947, aquesta impressió es confirma. El fracàs de la conferència de Moscou i la guerra freda, es converteixen en les millors opcions per a la rehabilitació del franquisme. A partir de llavors, es fa evident que Espanya ja no representa tant l'última dictadura franquista com un aliat eficaç en la lluita contra el comunisme.

Al igual que en 1939, els espanyols, víctimes de la por d'una revolució social i de ideologies contraposades, es converteixen en els "paries" del món democràtic.

ELS PRECEDENTS: QUE VA SER LA REPUBLICA? QUINS EREN ELS "ROJOS"?

El 14 de abril de 1931, amb gran entusiasme popular, es va proclamar la República a Espanya. El dia anterior el rei Alfons XIII, havia sortit cap a l'exili, del que mai mes tornaria. Renaixia l'esperança de crear una societat més justa, de modernitzar i superar el retard i la misèria, de transformar el sistema social imposat per la Restauració, esgotat i obsolet.

La Constitució promulgada el 9 de desembre de 1931 proclamava que el Estat espanyol no tenia cap religió oficial, anunciava l'extinció del pressupost del clergat i establia l'ensenyament laic. Reconeixia els drets de les dones i legalitzava el divorci.

Per superar l'enorme retard cultural, la República va abordar una reforma del ensenyament públic, construint escoles, instituts i centres de formació, va augmentar el sou del mestres i va dignificar la seva professió.

Des de el seu naixement, la República va tenir que fer front a molt enemics: la vella aristocràcia i els terratinents latifundistes davant els intents de reforma de la propietat agrària; la alta burgesia de la indústria i les finances davant el control de les relacions laborals de l'Estat i els sindicats i la redistribució de la renda; la jerarquia y el clergat catòlic davant la pèrdua del monopoli en l'ensenyament y el culte; els caps castrenses davant la reestructuració del exèrcit i el reconeixement de las nacionalitats i les cultures peculiars dins de l'Estat.

Les conspiracions e intents de insurrecció van ser una constant, impulsades pel monarquisme liberal i el auge del fascisme per una banda i des de el costat oposat, pel anarquisme i els grups extremistes que no acceptàvem l'ordre republicà.

El 18 de juliol de 1936 es van alçar en armes contra la República. Les tropes rebels, amb mercenaris marroquins i la ajuda alemanya e italiana, van creuar l'estret i van avançar cap a la capital de Espanya. Els defensors de la República van fer front al exèrcit sublevat i la sangrenta guerra civil es va prolongar tres devastadors anys. Aquesta va dividir dramàticament a les grans potències.

La proposta de la no intervenció en la guerra espanyola va ser assumida per gairebé totes les nacions, però immediatament incomplida per Alemanya e Itàlia amb l'enviament de homes i armes en recolzament dels insurgents. A Hitler això li va servir com a assaig tàctic per la seva aviació i les seves noves armes. Les democràcies occidentals van cedir a les reclamacions territorials de Hitler.

Els republicans "rojos", es van veure abandonats per els francesos. A Espanya es va destapar una violència repressiva, mai abans coneguda, el que va provocar masses de refugiats.

En la zona republicana, el govern es va veure desbordat per la actuació dels milicians de diversos partits i sindicats que es van fer amb el poder. Anàvem lliurement les bandes armades a la "cacera de fascines". Es van assaltar presons, cremar esglésies i convents i es va assassinar a molta gent. Es van fer tristament conegudes "el paseo" (cap a la mort) i les sinistres "txeques".

A la anomenada "zona nacional", la autoritat militar va substituir a la civil. Sense judici previ s'assassinava a els carrers, en les cunetes, contra les tapies dels cementiris. Els afusellaments en massa de camperols es feia per no deixar "rojos" en la reraguarda. Grups armats de la dreta i falangistes van iniciar la seva implacable feina de neteja.

Els comandaments militars de Franco, van empleat les seves tropes en una brutal repressió de la població civil per tal de evitar qualsevol reacció.

A conseqüència de la ofensiva de les tropes franquistes sobre Guipúscoa, a un mes del començament de la guerra, unes quinze mil persones, la majoria dones, nens i avis, van fugir cap a Franca.

QUE VA SER EL NAZISME?

El fascisme va ser el resultat de tres processos socials íntimament relacionats entre si. En primer lloc la guerra, que va expulsar de la vida burgesa a grans masses de combatents. Aquestes incapaces de tornar a l'estil de vida burgesa i nostàlgics dels hàbits e ideologies adquirits durant la guerra, formaren més tard les "micilies" fascistes, "les juntes de defensa" patriòtiques amb una peculiar ideologia militarista, antidemocràtica i nacionalista.

En segon lloc, les crisis econòmiques de la postguerra, que van deixar en la misèria a grans masses de petit burgesos i camperols. Aquestes masses ressentides, van abandonar les files del partits de masses democràtic-burgeses, en les que hi havien militat abans i es vàrem aixecar plenes d'odi i decepció contra la democràcia que abans els hi havia servit per representar els seus interessos.

En tercer lloc, i a causa de aquelles crisi, la baixada dels beneficis de la classe capitalista, que va voler resorgir augmentant el grau de explotació, per el qual era precís trencar la resistència de la classe obrera. Com la base capitalista dubtava de aconseguir-lo sota el regim democràtic, es va servi primer del moviment rebel de les masses petit-burgeses i camperoles agrupades en les milícies fascistes i nacionalistes per sembrar el terror en la classe obrera i obligar-la a passar a la defensiva, per després destruir la democràcia parlamentaria i el Estat de dret Burgués. Va començar per ajudar amb mitjans financers a els fascistes, per induir al aparell estatal a aprovisionar amb armes a les milicians fascistes, assegurant-se impunitat en les seves accions de càstig contra la classe obrera, es a dir la consolidació i ampliació de les classes superiors, en les que es trobem immediatament per

sobre del proletariat ja que temen ser precipitades a les seves fileres, les militaritza gràcies a el mitjans del capital financer i a la baixa cobertura del Estat, i les envia a trencar les organitzacions proletàries, des de les més revolucionaries fins a les més moderades. Explotació dels obrers e increment dels beneficis del capital. El regim fascista manté en peu la societat capitalista, inclòs quan aquesta es troba sumida en una greu crisi i es impossible tornar-li la estabilitat per altres mitjans.

El fascisme representa un sistema de dominació de la burgesia capitalista i de la seva dictadura en l'època del imperialisme i de la revolució social.

VISITA A L'AMICALE DE MAUTHAUSEN

TESTIMONI DE ANTONIA GARCIA LUIS (DEPORTADA AL CAMP DE RAVENSBRUCK)

La Antònia en té 67 anys, quan en tenia dos va ser enviada, després de l'esclat de la República, a Angulema (Franca), junt amb els seus pares on esperava ser acollida per a aquest país, però es vàrem trobar un realitat totalment diferent a la somniada. Un cop allà els francesos van decidir desenpegejar-se d'aquells republicans espanyols, els quals eren molts, i van trobar que la sortida més fàcil era entregar-los a els Alemanys els quals se estàvem preparant per una guerra i havien de provar uns nous camps per els que hi necessitàvem conillets d'indies.

A continuació es redacta aquesta entrevista:

Vostè viatjava en el tren que es dirigia a els camps de concentració procedents d'Angulema?

Si hi anava amb la meva mare i el meu pare, primerament el tren es va dirigir cap a Mauthausen on els alemanys van fer baixar a els homes, les dones ens vam quedar a el tren, ens enviàvem al camp de Ravensbruck. Només en tenia dos anys.

Que va ser del seu pare al camp de Mathausen?

Després de quatre anys, ven conèixer que havia mort.

No va tenir cap notícia d'ell des de el seu ingrés fins passat aquest temps?

No, fins a arribar aquest moment. Ven saber que havia mort per la carta de defunció que es va fer arribar la Creu Roja de Ginebra.

Sabia que hi era a Mathausen concretament?

Aquesta confirmació la vam tenir un cop arribada la carta de la Creu Roja, en el moment, no tenien la seguretat de que hi era allà, perquè un cop al tren la meva mare no s'assabentava, ja que ningú sabia de la existència d'aquest camps i a més estava el problema del idioma, no sabia res d'alemany.

Alguna vegada va conèixer el testimoni d'algun company del seu pare al camp?

No, en cap moment. De fet jo era molt petita quan va passar, tot i que vaig estar només puc explicar les experiències de la meva mare.

Que va passar amb aquest tren un cop va fer la seva aturada a Mauthausen, a on es va dirigir posteriorment?

Es va dirigir cap a les portes del camp de Ravensbruck, vam viatjar fins allà i un cop en el seu destí, aquest tren va retornar cap a Angulema.

Perquè aquest tren es va dirigir fins a Ravensbruck i no va deixar la seva "carrega", que va passar?

No ho sé, ningú ho ha sapigut aclarir mai. A part tothom parlava alemany, no sabíem que passava.

Quin va ser el destí final del trajecte?

Finalment aquest tren va retrocedir fins que va arribar a Barcelona.

Un cop a Espanya, que va passar després, com vivien el no saber que havia sigut del seu pare?

Malament.

Van rebre algun tipus de ajuda?

No.

No rebia cap informació de ningú?

No, la meva mare va ser la que es va dedicar a escriure a la Creu Roja Internacional, per trobar alguna notícia del meu pare.

Quines son les seves tasques en l'Amical?

Organitzo les xerrades amb l'Enric Marco que fa a diferents instituts, universitats etc.

L'Associació publica algú tipus de revista?

S'edita un butlletí, cada tres mesos.

Dins d'aquest butlletí quina mena d'informació podem trobar?

S'informa del que fem aquí bàsicament així com publicar les defuncions de deportats.

Reporteu algun tipus d'ajuda a els familiars dels deportats?

Franca esta repartint ajudes, pels familiars dels deportats i nosaltres els hi ajudem a fer els tràmits per enviar a el consolat.

Teniu contacte amb els familiars dels deportats?

Es fa una assemblea un cop a l'any. A part es fan diverses exposicions on hi participen, l'últim és una exposició dedicada a les dones de Ravensbruck.

Quins son els projectes més immediats de l'Amical?

En commemoració al seixanta aniversari de la alliberació dels camps de concentració, fem un viatge a Mauthasen al maig.

Que en pensa de que el reconeixent els hi arribi ara, després de tants anys?

Sempre ens hem sentit oblidats, però des de fa un parell d'anys la gent així com les diferents institucions del Govern han començat a moure's. Es important que des de les

escoles es comenci a conèixer l'història, de com els republicans vam tenir que marxar d'aquí.

Molta gent es sorprèn quan coneix de l'existència d'espanyols en camps de concentració?

I tant, es injust de que només s'enrecordin dels jueus, que són el que han fet soroll.

Com se sent per part del Govern Francés, que en definitiva són els que els hi vam enviar a els camps?

No els hi guardo cap ressentiment, jo era molt petita.

La seva mare li va explicar la seves vivències?

En un principi no, per la censura que hi existia aleshores, érem els "rojos".. va ser més tard quan va començar a explicar-me l'història.

AMICALE DE MAUTHAUSEN

TESTIMONI DE MA. LLUISA VILLALBA (FILLA DE DEPORTAT AL CAMP DE MAUTHAUSEN).

La Maria Lluïsa participa activament en la associació Amical de Mauthausen, no es per menys ja que el seu pare va ser un dels fundadors de la mateixa. Ell va viure l'inforn de estar ingressat al camp de concentració de Mauthausen, però tot i això i va sobreviure, gràcies a la seva filla així com importants narracions del protagonista deixats en el seu diari personal, podem conèixer una mica de més a prop el seu testimoni.

A continuació detallo la seva entrevista:

El seu pare va estar empresonat al camp de Mauthausen?

Si, des de l'any 1940 fins al 1945, hi va sobreviure.

Que en sap de la seva terrible vivència?

En sé bastant gràcies a que el meu pare hi escrivia un diari.

Quines tasques havia de fer a el camp?

En un principi treballar a la cantera, hi estava junt amb el seu cosí, aquest d'un dia per l'altre ja no es va despertar, van acabar amb ell amb tota mena de treballs forçosos. Més tard, a el meu pare el van destinar per treballar en els crematoris. Va tenir la sort, de que el meu pare sabia tocar el violí i un oficial alemany li va dir que així serviria per amenitzar les festes dels seus captors.

Quines històries li explicava el seu pare?

Totes les vexacions a les quals estava exposat per els alemanys, el meu pare quan va sortir del camp hi pesava 37 kg., va estar sotmès a una llista indefinida d'enfermetats, per alimentar-se fins i tot va tenir que menjar carn de gos. En va explicar que un oficial alemany a sobre de la seva taula hi tenia una dentadura humana que li feia d'útil per aguantar els papers.

Mai va poder oblidar el que va passar a Mauthausen?

Durant un temps després de l'alliberament dels camps, va viure durant uns anys a França, perquè es veia incapaç de tornar cap a Espanya amb totes les visions que portava a el seu cap, quan va arribar aquí va conèixer la meva mare i es van casar, tot això li va passar quan encara estava solter, en un principi la meva mare no volia saber res de tenir relacions amb un republicà, ja havia passat per la vivència de perdre dos novios a la guerra, i tenia por de tornar-se a trobar una història similar.

En moltes ocasions solia recordar el que havia viscut, dient que ell havia sobreviscut a els alemanys, sobretot perquè des de que va sortir es trobava molt dèbil, qualsevol enfermetat comú no tenia el mateix impacte en ell, ja que des de que va sortir del camp li van quedar osques, així que deia que això no podia amb ell, que no era res comparat amb els alemanys. Lamentablement va morir en un accident de cotxe quan tenia 74 anys, és com a mínim irònic, que li passés això quan havia tingut el coratge de sobreviure a aquella matança.

Tinc entès que el seu pare va ser un dels fundadors de l'Amical?

Sí, quan va tornar a Barcelona, ell hi era propietari d'un bar, allà es van celebrar les primeres reunions en la clandestinitat. Sovint estava vigilat per la policia, però mai van descobrir de la seva existència.

I avui en dia continua vostè amb la seva lluita de recordar la memòria històrica dels republicans deportats?

Si, quan tot va tornar a la normalitat vam inaugurar "oficialment" l'Amical i des de aquí el nostre principal interès es donar a conèixer a tothom els relats dels deportats en els camps de concentració.

DOCUMENTAL “EL COMBOI DELS 927 “, ELABORAT PER MONTSE ARMENGOU PER AL PROGRAMA “30 MINUTS”

De tota l'informació que he anat trobant una de les quals hem va reportar especial interès va ser un documental emès per Televisió de Catalunya, en el qual diferents supervivents republicans espanyols i catalans explicàvem la seva experiència en els camps de concentració nazis . Es tracta d'un reportatge al meu judici molt ben elaborat ja que sobretot ens ensenya de la manera més senzilla, a la vegada que impactant , com els testimonis de aquella lluita per la supervivència, van viure aquest calvari. Aquest no poden evitar, en el transcurs de l'entrevista , un cúmul de emocions, produïdes per la angoixa , que els hi provoca el fet de recordar diferents episodis d'aquella tortura, un càstig sense precedents pel sol fet de creure en uns ideals.

SINOPSI

El 24 d'agost de 1940, un tren amb 927 refugiats espanyols molts d'ells catalans- sortia de l'estació d'Angulema, a la regió francesa de la Charente. Les tropes alemanyes de Hitler acabaven de partir França en dos, i els refugiats creien que els portaven a zona no ocupada. Però aviat es van adonar que enfilaven cap al nord. Quatre dies més tard van arribar al poble de Mauthausen. No els sonava de res el nom d'un camp de concentració que, al cap d'uns anys, seria un dels símbols de l'holocaust i l'extermini. Allà mateix es va produir una

dramàtica separació: els soldats alemanys van obligar a baixar els homes, ja fossin vells o criatures, a partir dels 13 anys. Era l'inici de la tragèdia. 470 persones queden internades al camp de Mauthausen, on en morirà el 87%.

Els 457 restants, dones i nens petits, comencen un llarg recorregut de tornada. A la desesperació per veure com els han arrencat els homes dels braços s'afegeix la incertesa pel seu destí. La parada en un camp de concentració femení ¿que podria ser Ravensbrück- feia témer el pitjor. Finalment, i després de 18 dies de viatge en condicions infames, les dones i criatures són retornades a l'Espanya de Franco, la mateixa d'on havien fugit acabada la Guerra Civil. Els espera presó, persecució i el neguit de no poder preguntar pels seus familiars deixats a Mauthausen.

Al camp, els espanyols havien estat dels primers d'arribar-hi. Es pot dir que pràcticament el van construir. I també van ser dels primers de patir les conseqüències de la ira dels nazis: encara no havien arribat ni els jueus ni els russos per descarregar la seva bogeria exterminadora. Però els que van sobreviure no van callar: els més joves d'aquest comboi formaran part del comando dels "Poschacer", peces clau per treure a l'exterior els clixés i fotografies de Francesc Boix, que van ser proves fonamentals de les crueltats dels nazis al judici de Nuremberg.

Aquest comboi es caracteritza per ser el primer tren de deportats de tota l'Europa occidental carregat amb famílies senceres amb destinació a un camp d'extermini nazi. Població civil, refugiats en estat pur, que seran considerats "apàtrides" quan el ministre de Franco Ramon Serrano Súñer se'n va desentendre. La documentació trobada prova que, fins a quatre

vegades, les autoritats nazis van preguntar als seus homòlegs espanyols què feien amb aquells "dos mil rojos españoles de Angulema". No es van molestar mai a contestar. Tot i que sabien que la meitat dels passatgers van anar a parar a Mauthausen, alguns documents tenen una nota manuscrita al marge demanant que s'arxivi l'assumpte "puesto que no parece oportuno hacer nada al respecto".

La història d'aquest comboi ha quedat amagada dins l'oblit i el silenci generalitzat cap a les víctimes del franquisme. A més, la potència del record de col·lectius com el jueu ha acabat d'arraconar la tragèdia d'aquests espanyols que van morir als camps de concentració alemanys. Els pocs que es van salvar no van poder tornar a l'Espanya de Franco o ho van haver de fer callant. Potser en aquest silenci i en aquest oblit podem trobar una explicació als brots neonazis i feixistes cada dia més freqüents. Potser el fet que no hi hagi cap monument d'homenatge a aquests compatriotes ens hauria de fer témer que es compleixi allò que diu que qui no coneix la seva història corre el risc de repetir-la.

El reportatge ha recopilat els testimonis d'una trentena de supervivents del comboi, tant dels que van acabar a Mauthausen com dels que van tornar a Espanya, així com de refugiats a Angulema que es van salvar de pujar al tren. El rodatge s'ha fet a França, Àustria i Espanya i han estat consultats una vintena d'arxius espanyols, europeus i nord-americans.

***ENTREVISTA A MONTSE ARMENGOU, PERIODISTA DEL PROGRAMA “30 MINUTS”,
DE TELEVISIÓ DE CATALUNYA (TV3)***

1/Ens podries explicar els teus coneixements de deportats espanyols en camps de concentració nazis donada la teva experiència periodística on has elaborat diferents reportatges de televisió entre els quals destaca el títol : El comboi dels 927”?

En els últims anys me estat dedicant a temes de investigació de la memòria històrica. A principis del any 2000 vam començar a una sèrie de investigacions per al programa 30 minuts de TV3, on vam començar a veure que hi havia molts aspectes de la repressió franquista que eren absolutament desconeguts. Vam fer el reportatge “Els nens perduts del franquisme” perquè gairebé no existia la consciència de que amb el regim de Franco van existir nens que havien estat raptats per a adopcions il·legals . Més tard vam fer “Les fosses del silenci” sobre el més de 30000 desapareguts que hi ha a Espanya, gent que va estar treta de casa seva i afusellada sense cap judici i que estan enterrats per qualsevol carretera o cuneta. Seguint amb aquesta línia de mostrar aspectes desconeguts de la repressió franquista vam donar amb una frase en un llibre que explicava la sortida d’un tren des de Angulem. Quan hem vaig posar amb el tema hem va sorprendre que fins i tot molts historiadors no tenien idea sobre que havia passat amb aquest tren. Un cop començada la meva recerca vaig tenir coneixement de que aquest tren va ser el primer en tot Europa Occidental carregat de població civil que va anar a parar amb un camp de concentració.

Aproximadament vam morir uns 7000 espanyols en el camps de concentració i hi ha un desconeixement general que hi vam haver republicans espanyols en camps de concentració.

2/Perqué aquest desconeixement?

A diferència de altres col·lectius, quan es va derrotar el nazisme, aquesta gent va poder tornar a els seus països d'origen, com es el cas de Israel, que es va fins inventar un país, i on tenien un marc on recordar el que havia passar. Però els republicans espanyols, en la majoria de casos no poden tornar a Espanya per hi ha la Dictadura de Franco, que dura fins l'any 1975, dins del marc de la franquisme i la criminalitat nazi que va ser els camps de concentració, els espanyols no tenen un marc on poden explicar el que els hi va passar. Ni duran els 40 anys que va durar la dictadura franquista, els altres països si que es van preocupar dels seus col·lectius. La majoria de espanyols es queden a Franca, i Franca mitifica molt la resistència francesa, així que els espanyols no tenen on explicar la seva lluita per les llibertats, contra el feixisme, el seu patiment, on honorar els seus morts .. i més tard amb la democràcia, deixa encara molt de banda aquest record. Aquest desconeixement es una cosa catastròfica per a la salut del nostre país no tenir un reconeixement per aquesta gent.

3/ Els espanyols son els primers en inaugurat els camps nazis amb aquest tren?

Quan aquest espanyols a l'any 40 van arribar a Mathausen, es van trobar que ja hi havia espanyols, eren espanyols que estàvem a altres llocs de Franca, que ja havien ingressat a l'exercit francès en forma de legió estrangera, companyies de treballadors militaritzades i que en el seu avenç per Franca les tropes alemanyes del nord els capturen, on els porten a camps de presoners intermedis, "Stalacs", camps que fan els alemanys en territori francès i des de allà es traslladen a els camps de concentració. A aquest espanyols se'ls consideràvem presoners de guerra. La formació de un comboi específic, en la qual va haver-hi una convivència entre Franca que es volia treure els "indesitjables", els "rojos" espanyols i la Alemanya nazi, que necessitava ma d'obra i el govern de

Espanya que no va fer absolutament res per aquesta gent, tot i que Alemanya pregunta fins a quatre vegades a Espanya que fa amb aquest espanyols, en la que mai es rep una resposta. Els republicans espanyols eren enemics d'un eix que s'anava estenen, per tot Europa, com es el feixisme .

4/ Com va ser el periple de aquest tren?

Aquest comboi va fer un triatge, primer arribem a Mathausen on es queden els homes i els nens, més tard les dones que havien de anar a el camp femení de Ravensbruck, torna cap a Espanya, en aquell moment el que volia el règim de Hitler eren "esclaus" per treballar, les dones els hi eren un "estorbo" i per això les tornen, això inicialment , més tard fins i tot les dones son indispensables per treballar en camps annexos per fabricar material de guerra, fins que arriba la "Solució final" on evidentment miràvem de eliminar a tothom.

5/Com era la situació un cop al camp?

Estàvem marcats amb el triangle blau de "apatrides", els que no tenen pàtria, per lo tant cap govern els hi podia reclamar. Mathausen no estava considerat camp d'extermini, només de concentració i reeducació. El camp de extermini era Auschwitz. Els espanyols se'ls aplica el decret "Nit i Boira", inventat pels alemanys els quals tenien aquest refinament pervers, inspirat en un fragment d'una opera de Wagner, on apareixen una sèrie de personatges del bosc que desapareixen entre la nit i la boira, els espanyols formàvem part de aquest contingent. Els espanyols no poden escriure a els seus familiars fins a tres anys més tard de ser-hi amb un camp i amb la correspondència censurada.

6/Quins supervivents veu trobar?

Es difícil trobar testimonis, perquè molta gent ja ha mort. Amb els que hem pogut trobar han sigut el més joves, que van entrar en un camp de concentració quan tenien de dotze a tretze anys. Es van trobar a Mathausen a els anys 1940 i 1941, i tenien més possibilitat de viure en aquells anys perquè els nazis començàvem a capturar a russos, principals enemics dels alemanys. En aquella època s'aullgereix la pressió de els espanyols, amb els nazis concentrats en eliminar a els russos i més tard a els jueus. Aquest joves més tard formaran part del komando "poshaguer", que era una cantera externa al camp, rebien un tracta una mica millor . Els joves sortien cada dia des de el camp i es dirigien fins a la cantera, amb aquesta anada i tornada dels camps a les canteres , el fotògraf català Francesc Boix, els hi va donar negatius, que de manera clandestina amagant a casa d'una senyora austríaca. Aquest fet serà mes tard fonamental per a el judici de Nuremberg, ja que d'aquesta manera es va poder incriminar a gent que hi negava haver participar en els camps de concentració.

7/ Quin es el teu projecte més immediat?

Fer la versió escrita del documental "El comboi dels 927". Ens agrada la idea perquè el documental de televisió té unes exigències on no pot posar tota la documentació, en canvi un llibre et permet aprofitar més

la documentació i les entrevistes del documental que hagin pogut tenir cabuda. Es important col·laborar a la difusió de aquests fets.

Tenim la sort de que aquest documental ja s'ha emès a nivell nacional, no només en l'àmbit de Catalunya.

8/Amb que et quedaries de les entrevistes que has pogut realitzar?

Dels supervivents que s'han quedat a viure a França i que mai han tornat a Espanya, el que m'ha emociat molt, es que la gent en donés les gràcies per haver-nos recordat d'ells.

ENQUESTES SOBRE CONEIXEMENT:

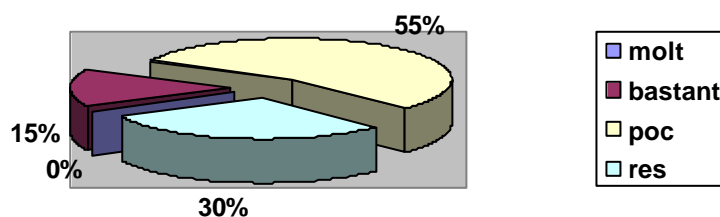
He volgut conèixer què sap la gent sobre els deportats espanyols en els camps de concentració nazis. La gent ha estat triada de diferents àmbits i en diferents localitats de Barcelona, entre elles Sant Feliu de Llobregat.

Els dos entorns principals on s'han elaborat les enquestes han sigut: l'entorn estudiantil i l'entorn laboral, per a la mateixa cal esmentar que han participat 45 persones. Els indicadors que he fet servir per elaborar l'enquesta han sigut: el factor edat i el nivell d'estudis i he catalogat el coneixement dels enquestats en diferents graus així com el mitjà per el qual han obtingut aquesta informació.

Per edat:

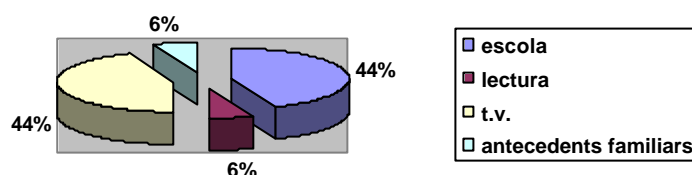
1/ Pregunta: Tens coneixements sobre l'holocaust?

18 a 25 anys

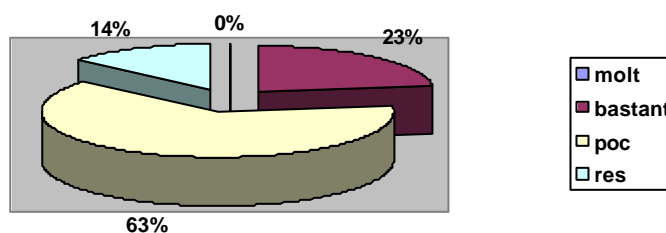
Cal esmentar que m'ha sorprès els desconeixement que existeix entre joves de 18 a 20 anys sobre el terme "holocaust", molts dels entrevistats no sabien ni el seu significat ni a que feia referència, la qual cosa m'ha sorprès bastant, un cop explicat el tema del treball de seguida la gent reaccionava i se sabia coneixedora del tema però molt superficialment.

2/Com has adquirit aquest coneixements?

Tal com reflexa el gràfic els coneixent s'han adquirit equitativament entre l'escola i la televisió (amb notícies, reportatges..).

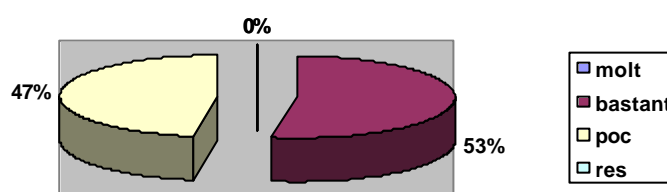
3/Coneix la situació que vam patir els espanyols en els camps de concentració nazis?

Gràcies als mitjans de comunicació, i més en els últimes setmanes en les que es commemora el 60 aniversari de la alliberació dels camps de concentració, m'he trobat a molta gent coneixedora de que existien espanyols republicans que van sofrir la terrible experiència de ser reclusos en camps nazis, com dic relativament des de fa poc . En la majoria de casos s'han assabentat del tema per mitjà de reportatges emesos en televisió.

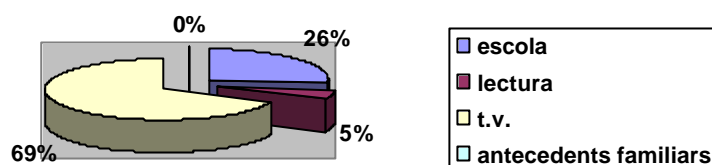
1/ Pregunta: Tens coneixements sobre l'holocaust?

26 a 33 anys

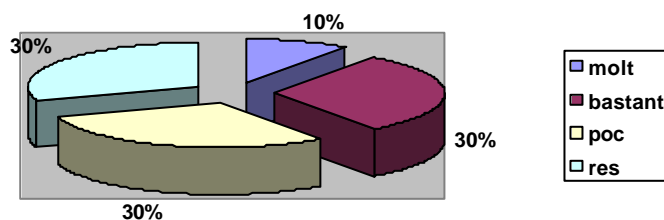
Vull reflexa que dins d'aquest grup el nivell de coneixement es forca alt, encara que molta gent ha triat l'opció de "poc", possiblement per desconeixement d'alguna data en concret o bé per algun dubte sobre el tema, però que en qualsevol cas han deixat patent que eren coneixedors del mateix. Dels indicadors que he triat, vull especificar que un nivell com es el de "molt" seria una persona amb coneixements específics de: dates ,llocs, noms de involucrats, context històric, motius etc. Mentre que el nivell de "bastant" serien coneixedors de "termes" emprats , llocs i involucrats bàsicament, així com alguna data evidentment de quan vàrem passar els fets. De algunes de les respostes que m'han ofert m'he trobat gent que barrejava el terme "republicans" amb el de "comunistes", però la majoria han associat correctament el terme "holocaust" amb la "barbarie" jueva .

2/Com has adquirit aquest coneixements?

Tot i que molta gent coneix el tema inicialment a través de l'escola, posteriorment es per iniciativa pròpia que han buscat informació en llibres o bé la gran majoria ha optat per documentals en televisió, es important també assenyalar el coneixement que els hi ha aportat el món del cinema a través de les seves pel·lícules tracten el tema, així com el grau d'interès personal, molt elevat, indicat pels enquistats de conèixer més de prop la seva història.

3/Coneix la situació que vam patir els espanyols en els camps de concentració nazis?

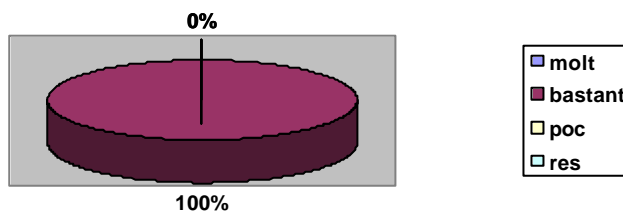

En aquest àrea queden bastant repartits els indicadors, ja que com he esmentat anteriorment, molta gent es sabedora del tema, per les ultimes setmanes on gairebé quasi cada una, s'ha emès algun tipus de reportatge relacionat amb el tema per el qual el nivell

de coneixement es més alt. Molta gent sabia que es tractava de republicans perseguits pel règim de Franco que van tenir que exiliar cap a França, un cop allà algunes de les idees son una mica confoses, com per exemple que havent estat enviats com a “regal” de Franco a Hitler perquè treballassin a les canteres dels camps. Altres enquistats s’han sorprès a l’hora de conèixer que existien espanyols als camps nazis, i gratament puc dir que els hi he pogut explicar breument com va ser i ha sigut acceptat amb molt d’interès per part dels enquistats que han trobat que faltava molt desconeixement del tema i que estava molt bé que es comences a reviure la memòria històrica d’aquets deportats.

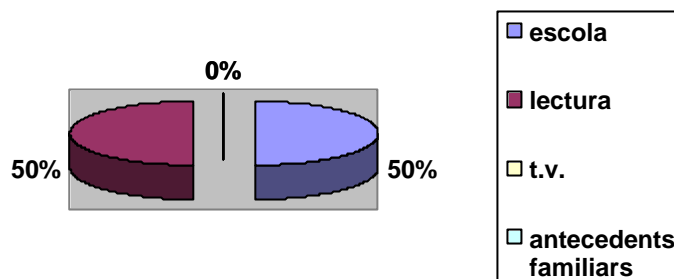
1/ Pregunta: Tens coneixements sobre l’holocaust?

34 a 41 anys

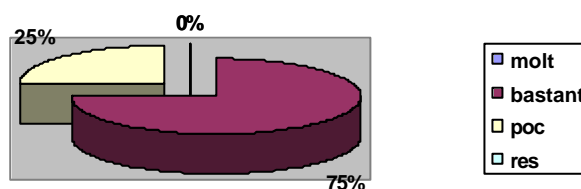
La majoria de gent d’aquesta edat es coneixedora àmpliament del tema.

2/Com has adquirit aquest coneixements?

Aquí ens trobem que la majoria de gent coneix el tema principalment a través de la escola conjuntament amb llibres i documentals de televisió especialitzats, aquest últims mitjans de coneixement per propi interès personal de les persones enquistades.

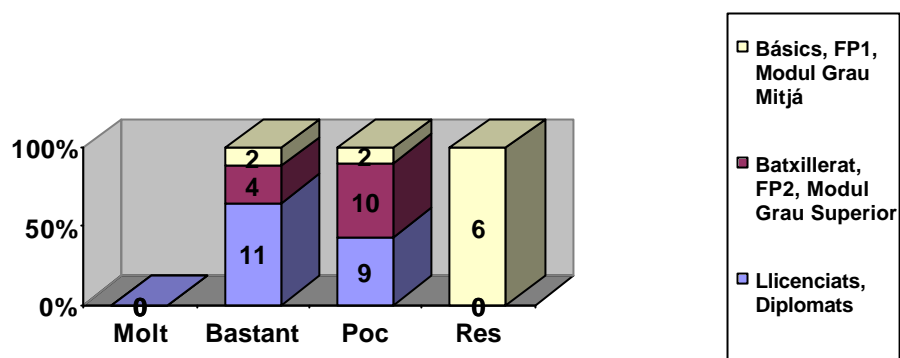
3/Coneix la situació que vam patir els espanyols en els camps de concentració nazis?

Alguns enquistats consideren que tenen amplis coneixements sobre l'holocaust jueu, però alguns reconeixen que tenen poca informació sobre l'existència de espanyols a camps de concentració tot i que en els últims temps gràcies a els mitjans de comunicació han pogut saber més sobre aquestes experiències.

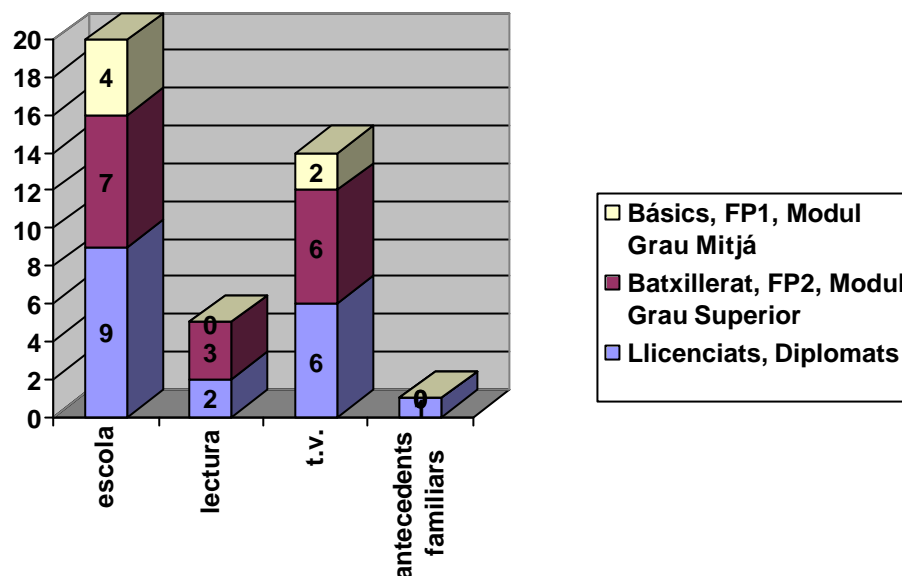
Per nivell d'estudis:

1/ Tens coneixements sobre l'holocaust?

Segons el nivell de estudis he trobat diferències considerables de coneixement. En un primer terme persones amb un nivell de estudis: bàsics - FP1, tenen molt desconeixement sobre el tema i fins i tot negant haver sentit mai a parlar del mateix, crec que es degut com he comentat anteriorment a que no sabem identificar el terme "holocaust" i no ho associen amb la persecució en massa dels nazis contra diverses minories de població ja que un cop comentat si que en la majoria de casos saben de que es tracta. Per altre banda un nombre elevat de diplomats i llicenciats es situen en la categoria de amplis coneixedors del tema ja que han rebut informació o bé per classes o per conferències efectuades a les seves facultats. En un plànol mig en situen els enquestats amb nivell de Batxillerat Superior o FP2, que sabem identificar el seu punt en la història però que a la ve gada consideren que tenen manca d'informació de la mateixa.

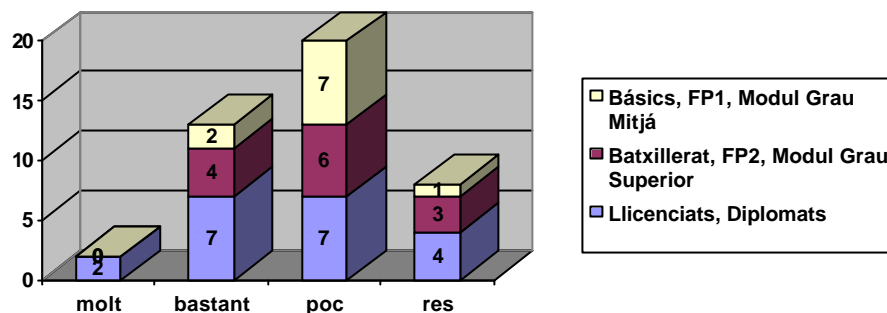
2/Com has adquirit aquest coneixements?

L'informació en la majoria de casos els hi ha arribat en tots els nivells de estudis, per mitjà de la escola, tot i que els enquestats responen que s'aprofondeix bastant sobre la Guerra Civil i la Segona Guerra Mundial però que es passa pàgina molt ràpidament en el referent a els camps de concentració i extermini nazis. També per propi interès han aprofundit més sobre el tema gràcies a els documentals emesos en televisió en el cas dels Llicenciats, Diplomats, els de nivell de Batxillerat així com el de nivell bàsic.

Per complementar informació una petita part dels enquestats afirmen haver llegit llibres, en aquest cas els de nivell de Batxillerat són els més afins a haver fer servir aquest mitjà.

3/Coneix la situació que vam patir els espanyols en els camps de concentració nazis?

En la majoria de respostes m'he trobat globalment que la gent no coneix de l'existència d'espanyols en camps de concentració, exceptuant a un petit percentatge si saben "bastant" des de relativament fa poc que ha començat a sentir-ne més aquesta notícia arrel dels diferents documentals emesos en televisió. La majoria saben de l'exili que havia patit un important nombre d'espanyols cap a Franca i fins i tot alguna resposta m'ha indicat que sabien que havien estat treballant a les canteres dels camps de concentració però fent balança crec que dins de tots els nivells encara existeix molt desconeixement sobre el tema i que el que sabem es molt superficialment, tot i que més accentuat l'història del exili.

VOCABULARI

HOLOCAUST: va ser la persecució i l'assassinat sistemàtic de aproximadament sis milions de persones, la majoria jueves, per part dels nazis que es creien racialment superiors. "Holocaust" es una paraula grega que significa "sacrifici del origen per mitja del foc.

CAMP DE CONCENTRACIÓ: La concentració en un lloc determinat omplert per persones sospitoses o jutjades perilloses per a la seguretat de l'Estat, aquesta va ser aplicada per els britànics després de la guerra dels Boers, sent àmpliament utilitzada durant la I Guerra Mundial, en la que els bel·ligerants van multiplicar els camps de internament per a la reclusió de la població civil dels països enemics.

"SOLUCIÓ FINAL": En un principi la aniquilació dels jueus i les minories ètniques, es va produir per etapes. Després que el partit nazi arribés a la plena majoria de poder va donar lloc a la seva legislatura i van procedir a aïllar definitivament a les minories de la societat alemanya.

ANTISEMITISME: Aquest terme s'emplea per denotar l'odi a els jueus i varies tendències polítiques liberals.

SS: Va ser l'organisme creat al 1925, integrat per la Stabswache (cos de la guardia) i la StoBtruppe (tropes de xoc de Hitler) Tenia caràcter d'unitat d'elit del partit nazi i per lo tant era limitat. La seva missió consistia en proporcionar protecció a la direcció del partit.

FEIXISME: Règim instal·lat en Itàlia arrel de la marxa de Mussolini i les seves “camises negres” sobre Roma a l’any 1922. Les seves doctrines es fonamentan en la dictadura del Duce, el partit únic i el corporativisme, així com en la exaltació del nacionalisme i de les glòries històriques passades.

NACIONALISME: Estima dels naturals d’una nació a la mateixa i a tot el que li pertany. Doctrina que enalteix en totes les ordres la personalitat nacional més perfecta.

REPÚBLICÁ: Defensa la República, forma de govern per el qual el seu poder resideix en el poble, personificada en un cap suprem anomenat president.

CONCLUSIÓ:

Sempre m'ha agradat l'història, es per això que va ser la matèria triada per elaborar el meu treball de recerca, però moltes vegades tristament m'ha assabentat de coses tràgiques que han passat al llarg de la mateixa. En aquest cas en vaig trobar desconcertada davant un documental que van emetre al programa "30 minuts" de TVC, titulat "El comboi dels 927". Era la primera vegada que coneixia l'existència de espanyols i catalans a els camps de concentració nazis. Per aquest motiu vaig decidir que seria el tema principal del meu treball, tant a nivell personal per conèixer més sobre el que havia passat, com per intentar aportar informació com a mínim fidel a el que havia sigut aquest infern.

La recerca no ha estat fàcil, no per no poder anar a llocs o bé per no haber pogut contactat amb algú, si més no davant la problemàtica del meu temps disponible per poder-ho fer, ja que amb les hores de feina i les de institut era practicament impossible que hem surtis un treball una mica digne. Però finalment puc dir que he tingut la sort de trobar-me molta gent disposada a explicar-me la seva història, encara que se han quedat al tinter entrevistes amb la Rosa Torán, historiadora, o bé Joaquim Valcells i Enric Marco, supervivents del camp de Mauthausen així com el testimoni d'un republicà que vaig extreure del arxiu municipal per la memòria històrica d'Hospitalet. Tot i aixó he pogut visitar la associació "Amical de Mathausen", al carrer Sil de Barcelona i parlar amb integrants de la mateixa, el quals tenien moltes coses per explicar, així com anar a visitar a la periodista Montse Armegou a la seva casa de Viladecavalls, amb la qual estic molt agraida per haber-me ates.

També han sigut moltes visites a la Biblioteca Montserrat Roig, de Sant Feliu, com infinitat de consultes per internet .

I vet aquí el meu treball, amb el qual el que he intentat es explicar una mica els orígens del que va passar, així com mostrar la part humana a través de les entrevistes que he elaborat.

Per recolzar aquesta informació, també he realitzat un video amb les entrevistes, en el qual he volgut mostrar diferents tipus de generacions, perquè m'expliquessin les seves vivències, així doncs en el video ens trobem a la Antonia Garcia, que hi va ser al tren que es dirigia a Mauthausen i la qual es va salvar, seria la primera generació, la Maria Lluïsa Villalba que ens explica com el seu pare hi va sobreviure a un camp de concentració, la segona generació, la Montse Armengou que representa el que han aportat els mitjans de comunicació, i com a últim testimoni l'Agustí Marco, nét d'un republicà exiliat, que representa la tercera generació.

També he elaborat unes 45 enquestes per saber el grau de coneixement sobre el tema, i amb el que he pogut adonar-me que malauradament es desconeix molt sobre els exiliats espanyols a camps nazis i que es ara quan es comença a fer una mica de soroll sobre el que va passar .

D'aquesta manera finalitzo el meu treball, on m'agradaria destacar l'importància de que van haver-hi molts exiliats espanyols que van patir infinitats de tortures a els camps nazis, els que van poder sobreviure, així com els que es van quedar, els quals es mereixen una mica de reconeixement per la nostra part i que això es tan fàcil de poder-los oferir com es no deixant que caiguin en l'oblit.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA:

“ELS CATALANS ALS CAMPS NAZIS”, MONTSERRAT ROIG

“LES DONES ALS CAMPS NAZIS”, DAVID SERRANO I BLANQUER.

“EL EXILIO ESPAÑOL”, JULIO MARTÍN CASAS I PEDRO CARVAJAL URQUIJO

“LOS CAMPOS DE CONCENTRACIÓN DE LOS REFUGIADOS ESPAÑOLES EN FRANCIA (1939-1945)”, MARIE-CLAUDE RAFANEAU-BOJ.

“LAS FOSAS DEL SILENCIO”, MONTSE ARMENGOU I RICARD BELIS.

LLIBRE DE FOTOGRAFIES DE FRANCESC BOIX A MAUTHAUSEN.

FILMOGRAFÍA:

DOCUMENTAL: “EL COMBOI DELS 927” ELABORAT PER MONTSE ARMENGOU I EQUIP DEL PROGRAMA “30 MINUTS”, DE TVC.

DOCUMENTAL: “AUSCHWITZ, 60 AÑOS DESPUÉS DE LA LIBERACIÓN”, EMÉS PER TVE.

WEBS:

WWW.ARTE Y HISTORIA.COM

WWW.CORNUDELLAWEB.COM/REPORTATGES/ENTREVISTES/JOAN_ESCUE.HTM

WWW.USHMM.ORG

